

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

SZABÓ ZOLTÁN

**KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**

2015

KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
Kereskedelmi és Marketing Tanszék

A Doktori Iskola vezetője:
Prof. Dr. KERÉKES SÁNDOR DSc
egyetemi tanár, az MTA doktora

Témavezető:
Dr. habil. Szente Viktória PhD
egyetemi docens

Társ-témavezető:
Prof. Dr. habil. Kocsondi József CSc
egyetemi tanár

A GYÓGYVÍZRE ALAPOZOTT FÜRDŐVÁROS- FEJLESZTÉSEK LEHETŐSÉGEI

Készítette:

SZABÓ ZOLTÁN

KAPOSVÁR

2015

Tartalomjegyzék

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉS.....	3
1.1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI	3
1.2. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI.....	4
2. A KUTATÁS ANYAGA ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.....	5
3. EREDMÉNYEK	6
3.1. A FÜRDŐVÁROSOK DÖNTÉSHOZÓI VIZSGÁLATA	6
3.2. A FOGYASZTÓI/FELHASZNÁLÓI VIZSGÁLAT	9
4. KÖVETKEZTETÉSEK	16
5. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	19
6. JAVASLATOK AZ EREDMÉNYEK FELHASZNÁLÁSÁRA	20
7. HIVATKOZÁSOK	21
8. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK	22
8.1. IDEGEN NYELVŰ TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK.....	22
8.2. MAGYAR NYELVŰ TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK.....	22
8.3. IDEGEN NYELVŰ EGYÉB KÖZLEMÉNYEK	24
8.4. MAGYAR NYELVŰ EGYÉB KÖZLEMÉNYEK.....	24

1. A kutatás előzményei, célkitűzés

1.1. A kutatás előzményei

A témaválasztásom aktualitását az adja, hogy a világgazdaság globalizációja növekvő mértékben állítja előtérbe az abszolút és komparatív előnyök érvényesítésének jelentőségét, mind a nemzetgazdasági léptékű, mind a regionális, a térségi, a települési és a vállalati stratégia-alkotásban (Lengyel, 2010; Porter, 2011; Csomós & Kulcsár, 2012). A gyógyturizmus fejlesztése és a térségfejlesztés között sokoldalú, dialektikus kapcsolat van, ebből adódóan a gyógyturizmusban rejlő lehetőségek kiaknázásának elengedhetetlen követelménye az infrastrukturális előfeltételek megléte (Lengyel, 1997; Michalkó, 2001; Chew, 2010). A gyógyturizmus infrastruktúráján belül a gyógyfürdőszolgáltatás rendkívül komplex tevékenység, mert annak igénybevétele során a vendégek számos, magához a gyógyturizmushoz nem, vagy csak lazán kapcsolódó vállalkozások kínálatát is igénybe veszik. Ebből adódóan a fürdőturizmus számottevő hatást gyakorol az egyes települések és környezetük gazdasági-társadalmi fejlesztésére, akceleratív és multiplikatív hatásai révén előmozdítva a vállalkozások fejlődését és a munkahelyteremtést (Mundruczó & Szennyessy, 2005).

A turizmus globalizálódó kínálatában az egészség felértékelődése miatt a gyógyvízkincs hasznosítása révén Magyarország a gyógyturisztikai szolgáltatások piacának növekvő fontosságú szereplője lehet (Szabó, 2015). Ez a lehetőség csak abban az esetben használható ki, ha ismert a gyógyfürdővel rendelkező települések döntéshozóinak fürdőfejlesztéssel kapcsolatos attitűdrendszere, valamint feltérképezésre kerül a magyarok gyógyfürdő-használattal kapcsolatos magatartása.

1.2. A kutatás célkitűzései

Az értekezésem célja, hogy a rendszerszemlélet és a döntés-előkészítési módszerek tudományos igényű, kiterjedt alkalmazásával elősegítsem a gyógyturizmus fejlesztését. A vizsgálatok során első részcelom (C₁) a gyógyfürdő-turizmusban érintett magyar vidéki fürdővárosok döntéshozóinak, fürdőfejlesztéssel kapcsolatos attitűd-rendszerének feltárása, mely elősegíti az eddigi fürdőváros-fejlesztések jobb megértését. A második részcelom (C₂) a magyar lakosság gyógyfürdő-használattal kapcsolatos magatartásának feltérképezése, mely alkalmas lehet a döntéshozók számára a gyógyvízre alapozott gyógyturizmus piaci igényekhez történő kedvezőbb alkalmazkodásához.

Hipotézisek:

- H_{1a}:** A fürdővárosok döntéshozói a gyógyturizmust a helyi gazdaság fejlesztése fontos jellemzőjének tekintik.
- H_{1b}:** A fürdővárosok döntéshozói a gyógyfürdő-szolgáltatásokat a helyi lakosság szempontjából fontos tényezőnek tekintik.
- H₂:** A fürdővárosok döntéshozói szerint a gyógyfürdő megléte jelentős mértékben járul hozzá a fürdőváros ismertségének javulásához.
- H₃:** A fürdővárosok döntéshozói a fürdőturizmus fejlesztésének gátló tényezőit észlelik.
- H₄:** A fürdővárosok nem rendelkeznek hosszú távú tervekkel a gyógyvíz-kincs csökkenése utáni időkre.
- H₅:** A magyar fogyasztók egymástól karakterisztikusan eltérő csoportokra oszthatók a gyógyfürdő-turizmushoz kapcsolódó attitűdök alapján.
- H₆:** A gyógyfürdő-használathoz kapcsolódó fogyasztói magatartás-rendszer hatékonyan leírható a fogyasztók szocio-demográfiai jellemzői és attitűdjei mentén.

2. A kutatás anyaga és az alkalmazott módszerek

A primer kutatásba tartoznak egyrészt a fürdővárosok döntéshozói, másrészt a gyógyfürdőturizmus fogyasztói/felhasználói. A döntéshozók közül egy személyben a legnagyobb rálátással és sok esetben a legnagyobb lobbyszerővel is a polgármesterek rendelkeznek. A gyógyfürdőturizmus fogyasztók/felhasználók a nemzetközi és hazai szakirodalom szerint elsősorban a tág értelemben vett középkorú középosztály (Koch et al., 2010).

A fürdőváros-kutatás polgármesteri adatgyűjtésének módszere kvantitatív adatgyűjtéssel valósult meg. Az önkitöltős típusú kérdőívet a polgármesterek maguk töltötték ki, mely módszernek az az előnye került kihasználásra, hogy a válaszadók őszintébben válaszolnak, ha ők írják a válaszaikat. A Magyar Fürdővárosok Szövetsége 47 tagja közül egyszerű, véletlen mintavételi módszerrel került kiválasztásra 36 vidéki fürdőváros. A hagyományos papír alapú kérdőívek postai úton jutottak el a mintába tartozó fürdővárosok polgármestereihez. A kérdőív kitöltése önkéntes volt, melyeket postai úton mindegyik polgármester kitöltött és hiánytalanul visszaküldött számomra.

A gyógyfürdőturizmus kutatás fogyasztói/felhasználói adatgyűjtésének módszere is kvantitatív adatgyűjtéssel valósult meg. A kiválasztás kritériuma az volt, hogy a megkérdezett magyar, 40. év feletti, elsősorban városlakó személy legyen és egy családból csak egy személy töltse ki a kérdőívet. A megkérdezés Magyarország minden régiójára kiterjedő, randomizált módszerű mintavétellel történt. A hagyományos papír alapú kérdőívek közvetítőkön keresztül jutottak el a válaszadókhoz. A közvetítő a kérdőíveket elvitte a válaszadók lakására és a kitöltés önállóan, önkéntesen történt. A kérdőívekért a közvetítő egy előre egyeztetett későbbi időpontban visszagyűjtötte. A személyesen visszagyűjtött kérdőíveket postai úton juttatta el számomra a közvetítő, melyekből 2151 darab volt értékelhetően kitöltve.

A kérdőíves válaszok számítógépes rögzítését követően a kutatási célok elérése érdekében a begyűjtött adatok jellegzetességeit figyelembe véve többféle statisztikai elemző eljárást alkalmaztam. A statisztikai módszerek közül az egyszerű leíró statisztikák mellett komplex, többváltozós módszereket is használtam az adatok feldolgozásához. Az adatok statisztikai elemzésére a SPSS 19.0 Windows programcsomagot használtam. A tényleges fogyasztói magatartást, a szándékolt viselkedést, valamint az attitűdök, a környezet és a korlátok közötti összefüggésrendszert a Fishbein-Ajzen módszer segítségével elemeztem. Az egyes csoportokba való tartozást befolyásoló tényezők elemzésére a mesterséges intelligencia alkalmazásával a CHAID módszert használtam, mely a strukturális egyenletrendszerek alkalmazására épülő megközelítés.

3. Eredmények

3.1. A fürdővárosok döntéshozói vizsgálata

A polgármesterek döntő hányada összességében kedvezően (3,53) vélekedett a gyógyturizmus és a gyógyvízre alapozott egészségturizmus hatásáról az adott fürdőváros szempontjából. A válaszok szerint, jelentős értékű a gyógyturizmus elfogadásának mértéke és jelentős az a társadalmi támogatás, amit a gyógyturizmus, mint szolgáltatás élvez. Fontos figyelembe venni, hogy a kérdésekre adott válaszok többségében (5/6 rész) a szórás értéke 1 alatt volt, mindössze hét eset található, mikor az ezt az értéket meghaladta. Ebből az következik, hogy a válaszadók érzékelik a gyógyvízre alapozott egészségturizmus gazdasági hatásait, társadalmi-kulturális hatásait és környezeti hatásait, melyek fontossági sorrendbe állíthatók hatáscsoportok alapján.

A fürdővárosok polgármesterei szerint a gyógyturizmus a fürdővárosokra jelentős hatást gyakorol, melyet a válaszok átlagainak magas értéke és

azok alacsony szórása is mutat. Ezek közül kiemelendő, hogy azok az állítások voltak a leginkább elfogadottak, amelyek szerint fokozódik a település ismertsége és növekszik a kulturális programok iránti igény, illetve sokszínű kulturális programok alakulnak ki. A gyógyvízre alapozott egészségturizmus legkevésbé érvényesülő előnyeit a polgármesterek a helyi közlekedéssel kapcsolatban érzékelték. Érdekes módon bizonyos tényezőkkel kapcsolatban, mint például, hogy az egészségturizmus révén sikerül csökkenteni a gazdasági válság hatásait, már koránt sem jelent meg egyértelműen a válaszokban, de például a helyi adóbevételek növekedése szempontjából igen. A polgármesterek véleménye szerint a gyógyturizmus a helyben lakók munkalehetőségére és képzettségének növelésére, a közlekedési körülményekre és az anyagi lehetőségének növekedésére van legkevésbé hatással, de ezek is átlag feletti. Ezáltal megállapítható volt, hogy a fürdővárosokban jelentős mértékben érvényesül a gyógyvízre alapozott egészségturizmus hatása.

A polgármesteri válaszok alapján a gyógyturizmus hasznának megítélése szempontjából öt fő dimenziót, illetve gondolkodási irányt különíttem el. A *lakosság-orientált gondolkodási irány* azokra a fürdővárosokra volt jellemző, melyekben a gyógyturizmus hatására a társadalmi tőke növekszik. A helyi lakosság a gyógyturizmus fejlesztése érdekében összefog, mely elsősorban az önszerveződésben nyilvánul meg, de az összefogást kiterjesztik a környező településekre is. Ezekben a településeken a fürdővárosi infrastruktúra mennyiségi fejlesztése kapott hangsúlyt. A fejlesztések hatására a településen élők fontosnak tartják képzettségük növelését, mely a foglalkoztatási piacon való lehetőségüket növeli. A *kínálat-orientált gondolkodási irány* azokra a fürdővárosokra jellemző, ahol a gyógyturizmus és kapcsolt turisztikai szolgáltatások minőségi fejlesztése volt a jellemző, mely a turistaforgalom növekedését eredményezte. A megnövekedett vendégforgalomból származó többletbevétel a helyi lakosság életminőségét növeli. A *vendég-orientált gondolkodási irány*

azokra a fürdővárosokra volt jellemző, ahol a gondolkodási mód középpontjába a vendéget helyezik a környezeti kultúra és a közbiztonság növelése, valamint a helyi lakosság vendégorientált viselkedése által. A *gazdaság-orientált gondolkodási irány* azokra a fürdővárosokra volt jellemző, ahol a munkahelyteremtés és gazdaságélénkítés a jellemző. Ezeken a helyeken a gyógyturizmus fejlődésével új munkahelyek jönnek létre, ezáltal a helyi munkavállalók és vállalkozások jövedelme növekszik. A gyógyturizmus fejlesztésével csökken a válság hatása, de növekszik a környezetterhelés. A *kultúra-orientált gondolkodási irány* azokra a fürdővárosokra volt jellemző, ahol a gyógyturizmusból származó megnövekedett adót a kultúra fejlesztésére fordítják.

A települési polgármesterek által adott válaszok alapján jelentős hányaduk a gyógyturizmus kínálta lehetőségek fokozottabb kiaknázása szempontjából döntően a nem elégséges forrásokat jelölte meg, különös tekintettel a pályázati rendszerre. A válaszadók szerint az, hogy az utófinanszírozással működő pályázati rendszer nem segíti a fürdőváros fejlesztéseket, magas (4,33) értéket kapott viszonylag alacsony (0,862) szórásérték mellett. Ez azt jelenti, hogy ebben jelentős az egyetértés. A legfőbb akadályozó tényezők között figyelemre méltó az alacsony szintű belföldi fizetőképes kereslet 3,42 átlagértéke, 0,994 szórásérték mellett. Ez azt jelenti, hogy a belföldi turizmusból származó nyereség nem elégséges a fürdővárosok kívánt fejlesztéséhez. A legkevésbé akadályozó tényezők közül, csak nagyon kevés települési polgármester jelölt meg a környezettel, a környezet fokozott terhelésével kapcsolatos válsásokat.

A gyógyvízkincs jövőképe vizsgálatára során megállapítottam, hogy a települések jelentős része ma még tervezhet úgy, hogy a következő emberöltőnyi időtartamban tartósan jelen lesz a gyógyvíz és tudnak vele kalkulálni.

A fürdővárosok polgármestereinek egy része (22,2%) úgy ítéli meg, hogy már jelenleg is csak egy kiegészítő szerepet játszik a gyógyvíz a fejlesztésekben, így a gyógyvízkincs mennyiségi és/vagy minőségi csökkenése nem

okoz majd a távlatban számottevő gondot. A polgármesterek második, egyben meghatározó része (55,6%) úgy ítéli meg, hogy mikorra a gyógyvíz mennyiségi és/vagy minőségi csökkenése tapasztalható lesz, addigra szerintük megjelenhetnek azok a hajtóerők is, amelyek révén a fejlődés új pályára kerülhet. A megkérdezettek harmadik része (22,2%) ezzel a kérdéssel még nem foglalkozik és nincs is elképzelése a probléma megoldására. A vizsgálatom fontos összefüggése, hogy a gyógyvízkincs felhasználásának nagyon kevés esetben van távlati stratégiai víziója, holott ennek a jelentősége, hosszútávon, egyre nagyobb mértékben kerül előtérbe.

3.2. A fogyasztói/felhasználói vizsgálat

A megkérdezettek jelentős hányada, összességében nagyon kedvezően vélekedett a gyógyfürdőhely-jellemzők fontosságáról. A körükben jelentős értékű (3,92) a gyógyfürdőhelyek, illetve fürdővárosok elfogadása, de véleményeik eltérőek voltak. A megkérdezettek körében, a minőségi jellemzők mellett, a fürdőbelépő ára (4,54), különös tekintettel a kedvezményes fürdőbelépőkre (4,58) is fontosak. Mindezt azért kell hangsúlyoznom, mert felhívja a figyelmet a gyógyfürdő-szolgáltatások színvonalának ár-érték arány összhangjának jelentőségére. A megkérdezettek számára kevésbé fontos, hogy a fürdővárosokban a helyiek nyújtsanak széleskörű szolgáltatásokat (3,15) és a fürdőkben a vásárlási (2,82) és a programlehetőségek széles körűek (2,98) legyenek. A válaszadók a gyógyfürdőkre úgy tekintenek, mint egy olyan hely, amely nem csak a beteg embereknek (2,50), hanem mindenki számára nyújt a fürdésen kívüli (2,41) fürdő-szolgáltatásokat is.

A válaszadók szerint a fürdők nyújtotta lehetőségek még nincsenek teljes mértékben kihasználva, ezért a fürdőlátogatók számának növelése érdekében főleg azok számára, akik néhány alkalommal vagy egyáltalán nem látogatják

a gyógyfürdőket, olyan szolgáltatás-kínálatot kell kialakítani, amelyek számukra is vonzó lehet. Az adatokból kitűnt, hogy a megkérdezettek a gyógyfürdőzést elsősorban nem egyedül szeretik igénybe venni. A válaszokból jó látható volt, hogy a megkérdezettek, csak rövidebb ciklusú gyógyfürdőzést vesznek, vennének igénybe. A válaszadók, több mint egy ötöde, ha megtehetné minden nap (2,9%), de legalábbis hetente egy-két alkalommal (18,2%) látogatná a gyógyfürdőket. A válaszadók közel egyharmad része, ha tehetné negyedévente, félévente több hetet is eltöltene egy-egy fürdővárosban. Mindez arra mutatott rá, hogy a válaszadók ismerik a hosszabb ciklusú (több hetes) gyógykúrák igénybevételének előnyeit, és ha lenne rá idejük, igénybe is vennék azt. A válaszadók körében a gazdasági válság ellenére sem volt látható erőteljes változás a tényleges és a szándékolt gyógyfürdő-igénybevétel szempontjából. A válaszadók körében jelentős volt a barátoknak/rokonoknak való gyógyfürdőajánlás. A megkérdezettek igen nagy része (96,6%) tanácsolná a hozzá közeli kapcsolatban álló személyeknek, hogy látogassanak el fürdővárosokba, gyógyfürdőkre. Közülük is nagy arányt képviseltek azok, akik minden kétséget kizáróan tanácsolnák barátaiknak/rokonaiknak, hogy látogassanak el fürdővárosokba, gyógyfürdőkre és csak kisebb részük tanácsolná azt egészségügyi célzattól.

A megkérdezett fogyasztók/felhasználók a gyógyfürdőkkel kapcsolatos információ-források közül legnagyobb jelentőséget az internetnek (4,00) és a szájpropagandának (3,76), legkisebb jelentőséget a hagyományos információ-forrásoknak tulajdonítottak, és a gyógyvizeket még mindig nem a gyógyhatásuknak megfelelően, orvosi javaslatra, tudatosan veszik igénybe.

A válaszadók motivációs rendszerét elemezve megállapítható, hogy a többség szemében a gyógyturizmus igénybevétele, az egészség megőrzése mellett a magyar tájak, városok megismerésének eszköze is. Teljesen természetes, hogy a motivációs tényező a hajsolt élet miatti kikapcsolódás szükségessége, melynek értéke a legmagasabb (4,49), szórása 0,822. E szerint,

nagy az egyetértés abban, hogy a gyógyfürdő-látogatás ténye napjaink felgyorsult életmódjára, a szervezet fokozott igénybevételére vezethető vissza. Az egészségmegőrzés nemzetközi és hazai szakirodalom szerinti felértékelődése azonos a megkérdezettek véleményével, miszerint fontos számukra ennek fenntartása, javítása (3,88). A fürdőlátogatás gyakoriságát a megkérdezettek körében elsősorban az anyagi lehetőségek (3,84) szűkítik be, ami a romló jövedelemszintnek tudható be. Fontos kiemelni, hogy a megkérdezettek a gyógyfürdő-látogatást szívesen kötik össze Magyarország (4,12) vidéki értékeinek megismerésével (3,72), szívesen választanak olyan helyet, ahol a fürdőváros és annak környéke látnivalókban gazdag.

A válaszadók szerint a gyógyfürdők olyan szolgáltatáskört tudnak nyújtani, melyek a gyógyfürdőzést nem teszik unalmassá (2,34). Az igénybe vevők számára nem a semmittevést jelenti (2,50), hanem az egészség élményét tudják nyújtani. Fel kell hívni azonban a figyelmet arra a tényre, hogy a megkérdezettek körében kevésbé volt fontos a gyógyvizek tudatos keresése (2,55) és azok orvosi javaslatra való igénybevétele (2,28).

Hazánk nemzetközi mércével mérve is kedvező gyógyvízellátottsága, és a gyógyturizmus kiemelt fejlesztése által, ugyan a szálláskínálat és a gyógyszolgáltatások széles körét nyújtva, még nem érte el azt a célját, hogy a fogyasztók/felhasználók a gyógyvizeket a gyógyhatásuknak megfelelően, orvosi javaslatra, tudatosan vegyék igénybe.

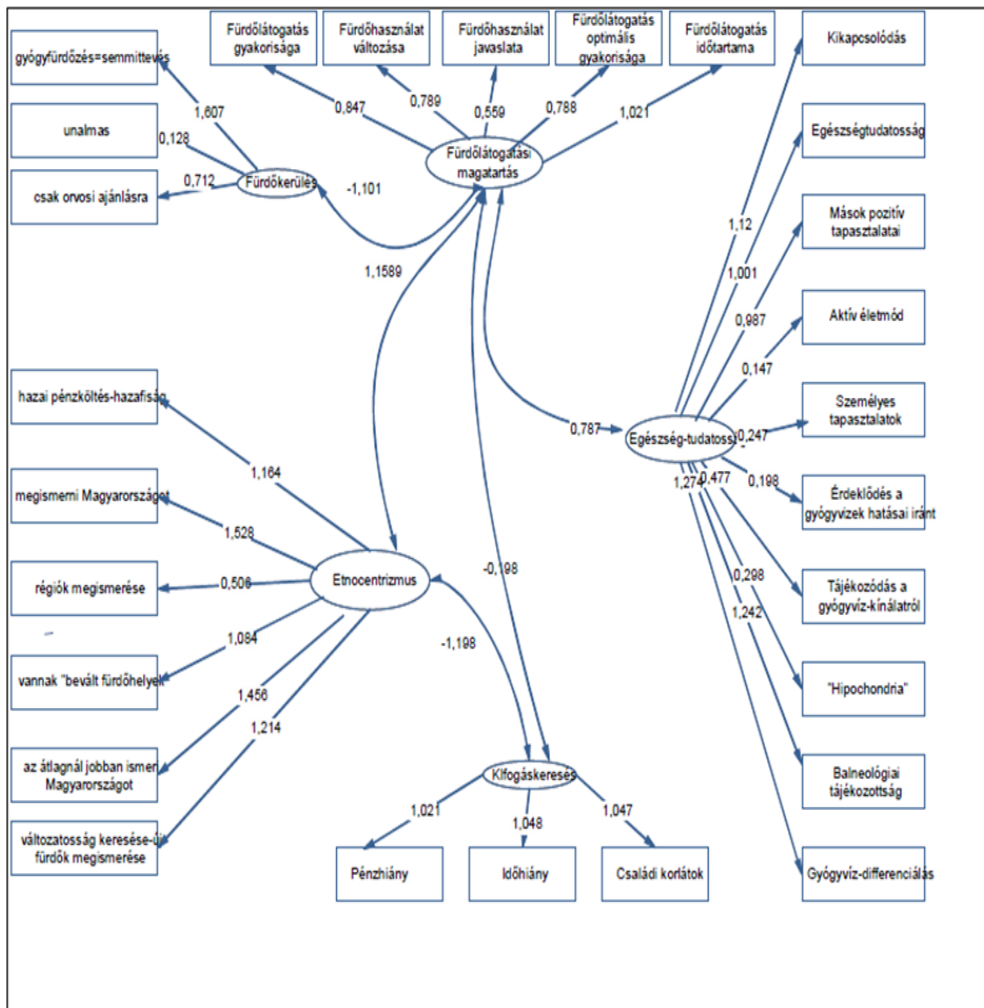
A fogyasztók/felhasználók gyógyfürdő igénybevételével kapcsolatos attitűdjeinek rendszerét faktorelemzéssel előkészített és megalapozott klaszterelemzéssel vizsgáltam, melynek eredményeként három klaszter került elszeparálásra.

1. táblázat: A gyógyfürdő-igénybevétel klasztereinek jellemzői

klaszter	jellemzők	megnevezés
1. klaszter	<ul style="list-style-type: none"> – Egészségtudatosság – Kedvező személyes tapasztalatok – Gyógyvíz és a fürdőkultúra iránti érdeklődés – A táj megismerése 	gyógyfürdőkedvelő
2. klaszter	<ul style="list-style-type: none"> – Gyógyfürdőzés = semmittevés – Gyógyfürdőzés csak orvosi javaslatra 	gyógyfürdőkerülő
3. klaszter	<ul style="list-style-type: none"> – „Objektív kifogások” – Családi helyzet/pénz/időhiány 	kifogáskereső

A három vizsgált klaszter alapján, szinte minden esetben szignifikáns differenciákat tudtam meghatározni a csoportok válaszadói között, a különböző attitűdökhöz való viszonyulás alapján. Ezek azt támasztják alá, hogy az a hármass csoportosítás, mely a klaszteralkotás során került kialakításra, jól érvényesül. A „gyógyfürdőkedvelő” klaszter tagjainak nagyon kedvező attitűdje van a gyógyfürdők igénybevételével kapcsolatban. A „gyógyfürdőkerülő” klaszter nem, vagy az átlagnál lényegesen kisebb mértékben keresi fel a fürdővárosokat és nyitott a gyógyfürdők világa iránt. A „kifogáskereső” klaszter részben a pénz, részben az időtényezőkre hivatkozva igyekszik kifogásokat találni.

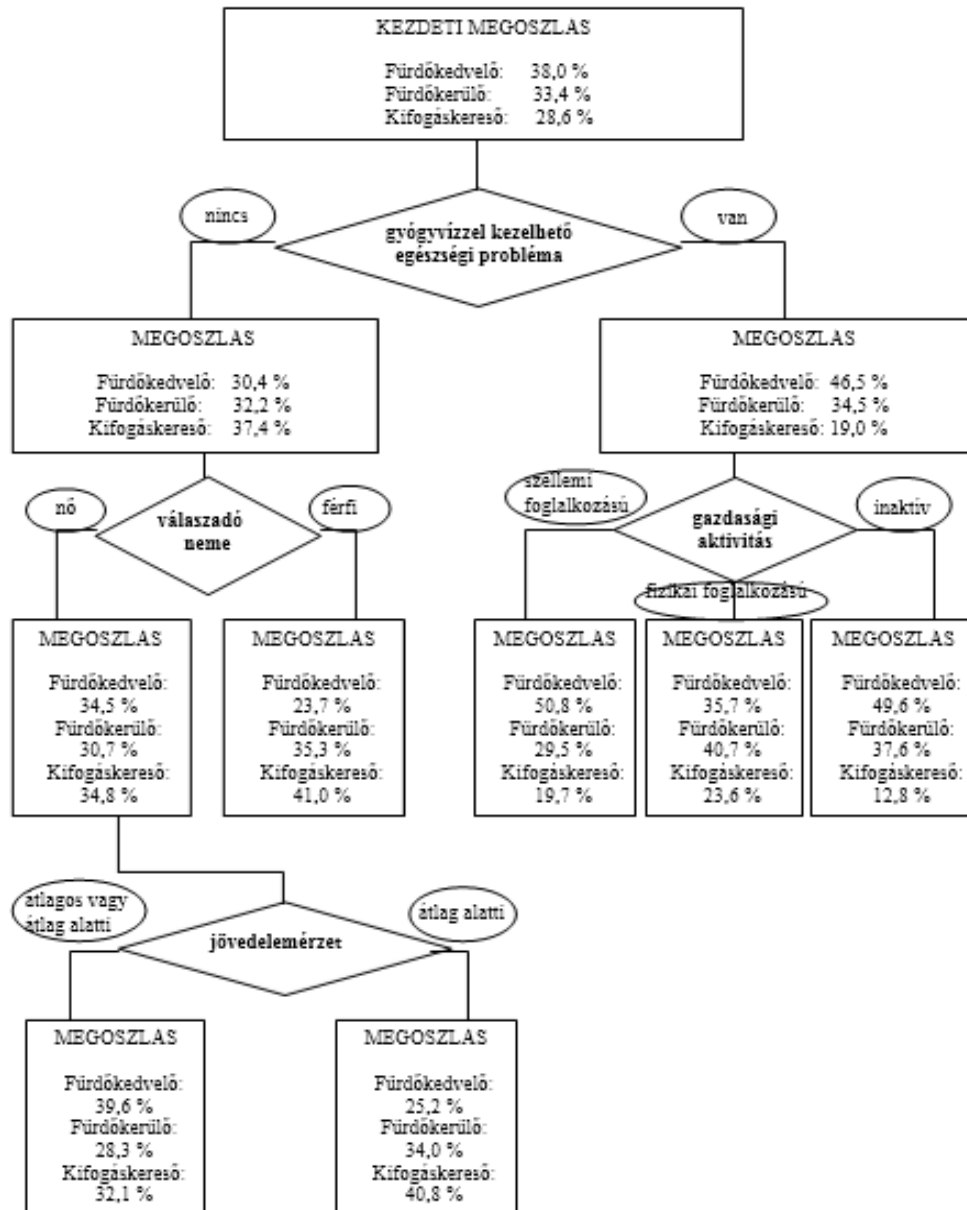
A gyógyfürdő-látogatást az egészségmagatartás nemzetközi viszonylatban is alkalmazott módszerével, a Fischbein-Ajzen módszerű strukturális egyenletrendszerével vizsgáltam meg.

1. ábra: A gyógyfürdővel kapcsolatos fogyasztói/felhasználói magatartás mozgatórugói

Felállítottam a gyógyfürdő-látogatás magatartási modelljét, melyben gyógyfürdő-látogatási magatartását öt változó befolyásolja, vagyis az egészségtudatosság, a fürdőlátogatási magatartás, az etnocentrizmus, a fürdőkerülés és a kifogáskeresés, melyeket az ábrán ellipszis jelképez. A gyógyfürdő-látogatás mozgatórugói konvencionálisan három látens változótól függenek, vagyis a gyógyfürdő-látogatási magatartástól, az egészségtudatosságtól és az etnocentrizmustól. A gyógyfürdő-látogatás változói közül, a fürdőlátogatási magatartással, az egészség-tudatosság és az etnocentrizmus van korrelációs viszonyban, tehát lineáris kapcsolat van közöttük.

A vizsgálatok további részében megvizsgáltam, hogy a különböző szocio-demográfiai tényezők milyen mértékben befolyásolják a válaszadókat az egyes csoportokba történő besorolásnál, vagyis a különböző csoportok szocio-demográfiai összetétele milyen.

2. ábra: A gyógyfürdő-látogatási magatartás szocio-demográfiai tényezői

A modell jól mutatja, hogy a gyógyfürdőkkel kapcsolatos attitűdöket alapvetően az egészségi helyzet befolyásolja. Megállapítottam, hogy ha a válaszadónak van gyógyvízzel kezelhető betegsége, akkor ez jelentős mértékben befolyásolja a fürdőlátogatást és a gyógyvízhez fűződő viszonyt. Ha ilyen betegsége nincs, akkor elsősorban a nők kedvelik jobban a gyógyfürdőt. Az „egészséges” nők között az átlagos vagy átlag feletti jövedelemszinttel rendelkezők a meghatározó fürdőlátogatók. A gyógyvizes kezelésre szorulóknak esetében a legfontosabb differenciáló tényező a gazdasági aktivitás volt. A fizikai dolgozók lényegesen kisebb mértékben kedvelik a gyógyvizet, mint a szellemi foglalkozásúak és az inaktívak. Érdekes módon a kifogáskeresők aránya az inaktívok esetében a legalacsonyabb volt.

4. Következtetések

Az országos szintű vizsgálataim eredményei alapján a **H_{1a}** hipotézist sikerült igazolnom, mert a válaszadók jelentős része nagyon fontosnak tartja az adóbevételek növekedését, az új munkahelyek létesülését, a jövedelmek növekedését, a szállodák és a vendégforgalom növekedését. Javasolom a fürdővárosokban, a fürdőfejlesztésen túl, a helyi gazdaság komponenseinek módosítását, újraélesztését vagy új komponensek bevonásával a helyi gazdaság további javítását, fejlesztését.

A **H_{1b}** hipotézist nem sikerült egyértelműen alátámasztanom, ugyanis a vizsgálatok alapján az igazolódott, hogy a kutatásban résztvevő fürdővárosok döntéshozói, a helyi lakosság életkörülményei szempontjából csak viszonylag kismértékű jelentőséget tulajdonítanak a fürdőturizmus növekedésének és fejlődésének és ez kellő óvatosságra int a fürdőturizmus perspektíváinak meghatározása szempontjából.

A kutatás eredménye alapján a **H₂** hipotézis messzemenően igazolódott, vagyis a település ismertsége fokozódik, növekszik. Továbbá növekednek, és egyre színesebbé válnak azok a helyi kulturális programok és egyéb helyi turisztikai attrakciók, amelyek az adott települést jellemzik, és aminek a révén a fürdőváros fejlesztésében újabb kedvező perspektívák nyílnak.

Vizsgálatom alapján a **H₃** hipotézis egyértelműen igazolódott, miszerint a fürdővárosok döntéshozói érzékelik a fürdőturizmus fejlesztésének gátló tényezőit. Az eredmények alapján javasolom, a kormányzati ciklusokon átívelő, a magyar társadalom és gazdaság meghatározó erőinek és érdekcsoportjainak konszenzusára épülő fejlesztési stratégia kialakítását, és gyakorlati megvalósítását.

Megállapítottam, hogy a fürdővárosok döntéshozói megértik a gyógyvízkészlet szerepét, jelentőségét. Nagyon fontosnak tartják az azzal történő racionális gazdálkodást a település jövőjének megalapozása szempontjából.

Azonban a gyógyvíz egy részüknél (22,2%) csaknem teljesen, egy másik részüknél (22,2%) kiegészítő szerepeként hiányzik a távlatos gondolkodás. Eből adódóan **H4** hipotézist csak részben sikerült igazolnom, miszerint a fürdővárosok nem rendelkeznek hosszú távú tervekkel a gyógyvízkincs csökkenése utáni időkre. Javaslom egy olyan pénzügyi alap létesítését, amellyel hosszabb távú, de nem szükségszerűen csak a gyógyvízhez kapcsolódó beruházások lennének finanszírozhatók a gyógyvízzel rendelkező települési önkormányzatokban.

További vizsgálataim során ismertté váltak a középkorú magyar, elsősorban vidéki középosztály gyógyfürdő-használati szokásai és beállítódásai. A kialakult szegmensek, a gyógyfürdő-turizmushoz kapcsolódó attitűdök alapján, a „gyógyfürdőkedvelők”, a „gyógyfürdőkerülők” és a „kifogáskeresők”. Az egyes szegmensek, csoportok karakterisztikusan eltérő jellemzőik alapján, egyértelműen igazoltnak tekinthető a **H5** hipotézis. A gyógyturizmussal kapcsolatos attitűdök vizsgálatából következik, hogy a gyógyfürdőkedvelő fogyasztók/felhasználók növekvő arányban kívánják igénybe venni az egyéb turisztikai szolgáltatásokat. Javaslom ezért a vállalkozások közötti klaszterek létesítése és a horizontális gazdasági együttműködés egyéb formáinak előtérbe helyezését, mindenekelőtt a turisztikai desztináció menedzsment szervezetek tudatos fejlesztését. A „gyógyfürdőkerülő” fogyasztók/felhasználók számára célszerű lenne átalakítani a gyógyfürdők imázsát. A „kifogáskereső” fogyasztók/felhasználók számára pedig világossá kellene tenni, hogy a gyógyfürdők igénybe vétele, az átlagos (vagy az alatti) jövedelemmel rendelkezők számára is elérhető lehetőség.

A vizsgálataim további eredményeiként sikerült olyan modellt kidolgoznom, mely elfogadható szintű kapcsolatot mutat ki a fogyasztók szocio-demográfiai jellemzői és attitűdjei mentén, ezért igazoltnak tekinthetem a **H6** hipotézis. Javaslom a jövőben nagyobb mértékben hangsúlyozni az egészséges életmód és a gyógyfürdő-igénybevétel közötti szoros összefüggést, és minél

szélesebb kör számára kerüljön bemutatásra, hogy a gyógyfürdőturizmus elérhető széles rétegek számára. A vizsgálatok eredményei alapján javasolt, hogy tudatosabb marketingmunkával, elsősorban a gyógyvízzel kezelhető betegségekre építve és a nőkre koncentrált kommunikációval jelentős mértékben lehetne növelni a kommunikációs erőfeszítéseink hatékonyságát.

5. Új tudományos eredmények

- T1:** Országos felmérés alapján, Magyarországon először került igazolásra, hogy a fürdővárosok döntéshozói a gyógyturizmust a helyi gazdaságfejlesztés fontos jellemzőjének tekintik.
- T2:** Nem igazolódott, ezért nem tekintem bizonyítottnak azt a feltevést, hogy a fürdővárosok döntéshozói a gyógyfürdő-szolgáltatásokat a helyi lakosság szempontjából fontos tényezőnek tekintik.
- T3:** Országos felmérés alapján, Magyarországon először került bizonyításra, hogy a gyógyfürdő megléte jelentős mértékben járul hozzá a fürdőváros ismertségének javulásához.
- T4:** Országos felmérés alapján, Magyarországon először került igazolásra, hogy a fürdővárosok döntéshozói észlelik a fürdőturizmus fejlesztésének gátló tényezőit.
- T5:** Részben igazolódott, ezért nem bizonyított az a feltevés, hogy a fürdővárosok nem rendelkeznek hosszú távú tervekkel a gyógyvízkincs csökkenése utáni időkre.
- T6:** Először került megállapításra, hogy a magyar fogyasztók egymástól karakterisztikusan eltérő csoportokra oszthatók a hazai gyógyfürdő-turizmushoz kapcsolódó attitűdök alapján.
- T7:** Magyarországon először került igazolásra, hogy a gyógyfürdő-használat-hoz kapcsolódó fogyasztói magatartás-rendszer hatékonyan leírható a fogyasztók szocio-demográfiai jellemzői és attitűdjei mentén.

6. Javaslatoz az eredmények felhasználására

Az értekezésem elméleti jelentősége, hogy több elméleti hozzáadott értéke van, mely jól illeszkedik és hozzájárul a gyógyvízre alapozott egészség-turizmus kutatásaihoz, és építi a szakirodalmat. A vizsgálati eredmények és azok értékelése segíti a fürdőváros-fejlesztések megértését, átfogó képet ad a magyarországi gyógyvízre alapozott gyógyturizmusról. Az eredmények a fürdőváros-fejlesztésben és -működtetésben érintett szervezeteknek (kormányzati szervek, települési önkormányzatok, szakmai és érdekvédelmi szervezetek, turisztikai desztináció menedzsment szervezetek), turisztikai vállalkozásoknak (szállodák, vendéglátó egységek, utazási irodák) és személyeknek (polgármesterek, turisztikai szakemberek, befektetők) meghivatkozható helyzetértékelést nyújt. Az eredmények jó kiinduló alapját jelenthetik a turisztikai projektek és termékek tervezésének, valamint turisztikai-, település- és térségmarketing koncepcióknak, terveknek és pályázatoknak.

A doktori értekezésem módszertani jelentősége, hogy vegyes (hibrid) módszertanú kutatási módszereken alapul, mely a témakör komplex, többre-tegű elemzését tette lehetővé, mely a nemzetközi szakirodalmi ajánlásoknak is megfelel.

Meghatározó gyakorlati jelentősége van a gyógyfürdővel kapcsolatos fogyasztói/felhasználói magatartás modelljének és a gyógyfürdő-látogatási magatartás szocio-demográfiai modelljének, melyek nem csak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is értelmezhetők.

A vizsgálati eredmények alapján javaslom további kutatások indítását, és az új eredmények értékelését a változások függvényében.

7. Hivatkozások

1. Chew, L. G. (2010): Health care and tourism: Evidence from Singapore. *Tourism Management*, 31(4), pp. 486-488.
2. Csomós, Gy. – Kulcsár, B. (2012): A városok pozíciója a globális gazdaság irányításában a nagyvállalatok forgalma alapján. *Földrajzi Közlemények*, 136(2), pp. 138-151.
3. Koch, S. – Jung, J. – Boger, C. (2010): Importance-performance analysis with benefit segmentation of spa goers. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(5), pp. 718-735.
4. Lengyel, I. (2010): Regionális tudomány „térnyerése”: reális esélyek, avagy csalfa délibábok? *Tér és Társadalom*, 24(3), pp. 11-40.
5. Lengyel, M. (1997): A turizmus versenyképességét befolyásoló tényezők. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Vállalatgazdaságtan Tanszék, Budapest, 145 p.
6. Michalkó, G. (2001): Turizmus és területfejlesztés. In: Beluszky, P. – Kovács, Z. (ed.): *A terület és településfejlesztés kézikönyve*. CEBA Kiadó, Budapest, pp.113-120.
7. Mundruczó, Gy. – Szennyessy, J. (2005): A Széchenyi-terv egészség-turisztikai beruházásainak gazdasági hatásai. *Turizmus Bulletin*, 9(3), pp. 30-41.
8. Porter, M. E. (2011): *Competitive advantage of nations: creating and sustaining superior performance*. New York, 896 p.
9. Szabó, Z. (2015): Fürdőturizmus – városfejlesztés – térségi modernizáció. In: Galambos, I. – Michalkó, G. – Törzsök, A. – Wirth, G. (ed.): *Fürdővárosok*. Magyar Földrajzi Társaság, Budapest, pp. 279-289.

8. Az értekezés témaköréből megjelent publikációk

8.1. Idegen nyelvű teljes terjedelemben megjelent közlemények

1. **Z. Szabó** – J. Kocsondi – Z. Lakner – I. Merlet (2010): Some socio-economic aspects of regional development at the lake of Balaton. Regional and business Studies, Kaposvár University, Faculty of Economic Science, Kaposvár, 2(1), ISSN 1789-6924, pp. 31- 40.
2. **Z. Szabó** (2011): Inanspruchnahme von Heilbad-Dienstleistungen im Lichte von Verbrauchererhebungen. In: Darabos, F. (ed.): Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr, ISBN 978-963-7287-26-8, pp. 121- 134. *(23.619 karakter)*
3. **Z. Szabó** (2011): Medical tourism and settlement development – as the leaders of local governments see it. In: Darabos, F. (ed.): Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr, ISBN 978-963-7287-26-8, pp. 39-50. *(26.098 karakter)*
4. **Z. Szabó** (2012): A special opportunity of the use of natural resources: sustainable bath-development through the eyes of mayors. In: Darabos, F. (ed.): Kincseink védelmében - Fenntarthatóság és környezettudatosság a turizmusban: Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, ISBN 978-963-7287-275, pp. 10-22. *(36.787 karakter)*
5. **Z. Szabó** – J. Kocsondi – Z. Lakner (2013): Role of thermal-tourism in regional development – a case study from Hungarian side of the Hungarian-Croatian border. Podravina 12(23), Koprivnica, ISSN 1333-5286; pp. 70-76. *(19.821 karakter – terjedelmi korlátozás)*

8.2. Magyar nyelvű teljes terjedelemben megjelent közlemények

6. **Szabó, Z.** (2002): Az üzleti vállalkozás. In: Török, L. – Behringer, Zs. (ed.): Turizmus és vendéglátó ismeretek. Szókratész Külgazdasági Akadémia Kiadó, Budapest, ISBN 963716362 X, pp. 128-161.

7. **Szabó, Z.** – Török, L. (2002): Számviteli és adórendszer. In: Török, L. – Behringer, Zs. (ed.): Turizmus és vendéglátó ismeretek. Szókratész Külgazdasági Akadémia Kiadó, Budapest, ISBN 963716362 X, pp. 187-233.
8. Fazakas, G. – **Szabó, Z.** – Török, L. (2002): A nemzetgazdaság felépítése. In: Török, L. – Behringer, Zs. (ed.): Turizmus és vendéglátó ismeretek. Szókratész Külgazdasági Akadémia Kiadó, Budapest, ISBN 963716362 X, pp. 55-76.
9. **Szabó, Z.** (2009): Magyar Fürdővárosok Szövetsége Évkönyv 2010. Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Hévíz, ISSN 2061-4772, pp. 1-55.
10. **Szabó, Z.** (2011): A magyar gyógyfürdőturizmus és a piac. In: Lőrinc, I. (ed.): A gazdasági és társadalmi átalakulás perspektívái Magyarországon. Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr, ISBN 978-963-334-077-6, pp. 54-62. (19.945 karakter - terjedelmi korlátozás)
11. **Szabó, Z.** (2011): Magyar Fürdővárosok Szövetsége Évkönyv 2012. Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Kehidakustány, ISSN 2061-4772, pp. 1-56 p.
12. **Szabó, Z.** (2012): Magyar Fürdővárosok Szövetsége Évkönyve 2013. Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Túrkeve, ISSN 2061-4772, pp.1-27.
13. **Szabó, Z.** (2012): Tradicionális fürdővárosok fejlesztési és kitorési lehetőségei. In: Szalók, Cs. – Remenyik, B. – Zimányi, K. (ed.): Múlt a Jövőben - Tradíció és Megújulás a Turizmusban és a Vendéglátásban. Tudományos konferenciakötet, Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, 2012. ISBN 978-963-7159-50-3, pp. 168-177. (29.618 karakter)
14. **Szabó, Z.** – Kocsondi, J. (2012): Fogyasztói attitűdrendszer feltárása a magyarországi gyógyvízre alapozott egészségturisztikai szolgáltatások növelésének lehetőségeire. In: Majoros, P. (ed.): Útkeresés és Növekedés. Tudományos Évkönyv 2011, Budapesti Gazdasági Főiskola, ISSN 1558-8401, pp. 243-259. (40.376 karakter)
15. **Szabó, Z.** (2013): Fürdővárosok együttműködésének kialakulása Magyarországon. Comitatus, Önkormányzati Szemle 23(214), ISSN 1215-315X, pp. 80-87. (27.224 karakter)

16. **Szabó, Z.** – Kocsondi, J. (2013): Fogyasztói magatartásvizsgálat vidéki fürdőtelepüléseken. In: Troján, Sz. – Teschner, G. (ed.): Hensch Árpád nyomdokain - A Gazdálkodásban publikált PhD hallgatók és kutatók III. Országos Tudományos Konferenciája. Nyugat-magyarországi Egyetem, Mosonmagyaróvár, ISBN 978-963-334-108-7, pp. 1-10. *(18.723 karakter - terjedelmi korlátozás)*
17. **Szabó, Z.** (2014): Magyar Fürdővárosok Szövetsége Évkönyve 2014. Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Túrkeve, ISSN 2061-4772, pp.1-21.
18. **Szabó, Z.** (2015): Fürdőturizmus – városfejlesztés – térségi modernizáció. In: Galambos, I. – Michalkó, G. – Törzsök, A. – Wirth, G. (ed.): Fürdővárosok. Magyar Földrajzi Társaság, Budapest, ISBN 978-963-89727-4-3, pp. 279-289.

8.3. Idegen nyelvű egyéb közlemények

19. **Z. Szabó** (2014): Ungarischer Bäderstädte. In: T. Szalay (ed.): Lange Nacht der Museen. Stuttgart, 2014. 03. 15. pp. 1-43.

8.4. Magyar nyelvű egyéb közlemények

20. **Szabó, Z.** (2009): A magyar fürdővárosok aktuális kérdései. KEP II: Társadalmi Párbeszéd Fóruma, Új kihívások a turizmus előtt. Budapest, 2009. 10. 16. pp.1-29.
21. **Szabó, Z.** (2009): Egy magyarországi gyógyfürdőhely marketing tevékenységének bemutatása. Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Budapest, 2009. 11. 15. pp.1-24.
22. **Szabó, Z.** (2009): Együttműködés a szállodák és az önkormányzat között. Real Estate Hotels IIR szakkonferencia. Budapest, 2009. 04. 7-8. pp.1-32.
23. **Szabó, Z.** (2009): Hévízi Kistérség Önkormányzatainak Többcélú Társulása kulturális örökségeinek feltárása. Nyugat-Magyarországi Egyetem, ACSJK, Győr, 2009. 04. 27-28. pp. 1-26.

24. **Szabó, Z.** (2009): Magyarország legjelentősebb egészségturisztikai desztinációjának vizsgálata. KEP II: Társadalmi Párbeszéd Fóruma, Új kihívások a turizmus előtt. Budapest; 2009. 10. 16. pp. 1-22.
25. **Szabó, Z.** (2009): Önkormányzati szerepvállalás a turizmus kulturális kínálatbővítésében. Nyugat-Magyarországi Egyetem ACSJK, Győr, 2009. 04. 27-28. pp. 1-27.
26. **Szabó, Z.** (2010): Magyarország legjelentősebb egészségturisztikai desztinációja fejlődési folyamatainak és turisztikai kínálatának bemutatása. FH Joanneum Gesellschaft, Graz, 2010.11.17. pp.1-24.
27. Hojcska, Á. E. – **Szabó, Z.** (2010): Fizioerápia az egészségturizmusban. Szent István Egyetem Egészségtudományi és Környezetegészségügyi Intézet, Gyula, pp. 1-95.
28. **Szabó, Z.** (2011): A fürdővárosok fejlesztése, versenyképességük növelésének lehetőségei. In: Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Tudományos szeminárium. Kehidakustány, 2011. 11. 24. pp. 1-26.
29. **Szabó, Z.** (2012): A vízbázisra alapozott fürdőváros-fejlesztések lehetőségei és korlátai. In: Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Tudományos szeminárium. Túrkeve, 2012. 05. 18. pp. 1-25.
30. **Szabó, Z.** (2012): A magyar gyógyfürdőturizmus és a piac. In: Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Tudományos szeminárium. Csongrád, 2012.10.24. pp. 1-20.
31. **Szabó, Z.** (2012): Magyar fürdővárosok a vidékfejlesztésben. In: Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Tudományos szeminárium. Kisbér, 2012.12.07. pp. 1-24.
32. **Szabó, Z.** (2013): A fürdővel rendelkező magyar települési önkormányzatok érdekképviselőjének létrejötte. In: Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Tudományos szeminárium. Túrkeve, 2013. 09. 06. pp. 1-18.
33. **Szabó, Z.** (2013): A magyarországi gyógyfürdőhasználók szokásainak elemző bemutatása. In: Polgár, J. P. (ed.): Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja a Pannon Egyetemen: Szakmai Ismeretterjesztő Fórum Hévízgyógyfürdőn. Hévíz, 2013.11.26. pp. 1-35.

34. **Szabó, Z.** – Kocsondi, J. (2013): Fogyasztói magatartásvizsgálat vidéki fürdőtelepüléseken. In: Troján, Sz. – Teschner, G. (ed.): Hensch Árpád nyomdokain - A Gazdálkodásban publikált PhD hallgatók és kutatók III. Országos Tudományos Konferenciája. Absztraktfüzet. Nyugat-magyarországi Egyetem, Mosonmagyaróvár, ISBN: 978-963-334-108-7, pp. 79.
35. **Szabó, Z.** (2014): Magyar Fürdővárosok: Egészség élménye a fürdővárosokban. Magyar Fürdővárosok Szövetsége Egyesület, Túrkeve, Sprint Kiadó, Miskolc 44 p.
36. **Szabó, Z.** (2014): A magyar fürdővárosok aktuális társadalmi adottságai. In: Magyar Fürdővárosok Szövetség, Tudományos szeminárium. Mórahalom, 2014. 05. 30. pp. 1-19.
37. **Szabó, Z.** (2014): Fürdővárosok környezeti kultúráltsága. In: Polgár, J. P. (ed.): Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja a Pannon Egyetemen: Szakmai Ismeretterjesztő Fórum Hévízgyógyfürdőn. Hévíz, 2014.10.09. pp. 1-40.
38. **Szabó, Z.** (2014): A gyógyturizmusban érintett magyar fürdővárosok. In: Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Tudományos szeminárium. Makó, 2014. 11. 28. pp. 1-14.